

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

tructive en psychotische fantasieën mis-schienen bijna niet te verdragen waren tegen de achtergrond van de historische realiteit in Duitsland. Dankzij de supervisiegroepen geleid door Rosenfeld en Feldman, die met een zekere regelmaat op uitnodiging naar Duitsland kwamen, werd Kleins gedachtegoed (en de klinische hantering) hier en daar gemeengoed. Hinz legt de nadruk op de voordelen van het hanteren van het concept voor de psychoanalytische techniek: het sensitief aanvoelen van het verschil tussen een communicatieve en evacuatieve functie van projectieve identificatie, het belang van timing en 'ontgifting', het verschil tussen 'patient-centered' en 'analyst-centered' interventies. Blijkbaar vormen supervisiegroepen een goed, klinisch tegenwicht tegen de vooroordelen die ook in Duitsland speelden, namelijk dat de kleini-aanse techniek te veel 'theory-driven' zou zijn of dat het concept te veel zou verklaren (en dus (!) niets verklaart). 'Ach!', schrijft Hinz, 'elasticiteit van een begrip heeft ook voordelen. We moeten niet het voorbeeld volgen van de filosoof die telkens weer zijn bril schoonmaakt in de hoop beter te kunnen zien maar ondertussen nooit echt door de bril kijkt om iets te kunnen zien. Laten we een voorbeeld nemen aan Max Planck. Hij illustreerde het nut van een concept — ook al kon het niet perfect helder gedefinieerd worden — door zijn wijnglas mooi schoon te maken met een vieze theedoek.' Hinz' bijdrage is de enige die verbanden legt tussen het concept 'projectieve identificatie' en de uitkomsten van babyonderzoek. Overigens vind ik het een merkwaardige omissie in het boek dat Fonagy en de theorieën over gehechtheid en mentaliseren niet worden genoemd.

Een meer algemene opmerking van Hinz over de wijze van omgang met het begrip 'projectieve identificatie' wil ik de lezer niet onthouden. Het valt hem op hoe collega's de neiging hebben om, aan de hand van modieus geworden begrippen als 'holding' en 'containment', de meer akelige aspecten ('a mode of aggressive penetration into the

object') van projectieve identificatie zoals Klein ze beschreef, in de tegenoverdracht te verzachten, te laten verwateren, te verdoezen of te verdonkeremanen. Zo wordt Bions verbreding van het concept (naar de normaliteit) soms misbruikt om alleen de succesvolle 'containment' te beschrijven. Hinz eindigt dan ook met een ironische kwinkslag: 'There are good and bad Kleinians: Melanie Klein is a bad Kleinian and Bion is a good Kleinian.'

Projective identification is een rijk en heftig boek, dat aan de hand van één begrip de huidige stand van de zaken in de psychoanalytische wereld beschrijft. Het werk is aan te raden voor iedereen die opnieuw wenst kennis te nemen van de ongemakkelijkheid van de ingewikkelde klinische praktijk en onze — soms — schamele pogingen om die theoretisch te verhelderen. Tijdens het lezen dacht ik regelmatig aan Winnicotts 'use of an object'. Om je een concept toe te eigenen en goed te kunnen gebruiken moet je 't (in gedachten) eerst besnuffelen, en dan aanvallen, kneden, stukmaken, wegmaken, verliezen en terugvinden. Dit boek helpt daarbij. Na lezing ben ik 'still confused but on a higher level'.

Een puzzel van hout?

Bespreking van

Jon Mills (2012). *Conundrums — A critique of contemporary psychoanalysis*. Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 89885 0, 242 pp., £ 22,99

GUY VERBRUGGEN

De titel van het boek *Conundrums* intrigeerde mij al meteen. Psychoanalyse vergelijken met ingewikkelde driedimensionale puzzels van hout of met een denkspel leek mij een gepaste metafoor en meteen een stevig vertrekpunt om de hedendaagse psychoanalyse kritisch te onderzoeken.

De Canadese auteur Mills, filosoof, psycholoog en psychoanalyticus, houdt blijkbaar van polemieken en doet zijn best om de psychoanalyse te verdedigen tegenover de Amerikaanse relationele en intersubjectieve theoretici. Hij gebruikt heel wat pagina's om ons uit te leggen dat Greenberg, Mitchell, Hoffman, Pizer en Stolorow — naast heel wat anderen — niet begrepen hebben wat psychoanalyse kan en moet inhouden. Het gaat dan over het overboord gooien van Freuds driftbegrip voor een relationele en intersubjectieve essentie. Ik kan niet warmlopen voor deze Amerikaanse ruzies vol splitsingen, afgunst en narcistische woede. Zelf heeft Mills bijvoorbeeld weinig oog voor de evolutie in Freuds werk van het begrippenpaar 'Ik' en 'drift'. Subject en object worden onduidelijk omschreven, het blijft bij wat oppervlakkige gedachten, maar met steeds het zwaard ter hand om een aanval van de 'intersubjectieven' af te slaan. Bijna alles draait rond polemieken in dit boek, geen details of sterke verhalen worden ons bespaard. Na een uitvoerige filosofische en grotendeels overbodige inleiding van vijftien-zestig pagina's gaat een lang hoofdstuk over de verwijten vanuit de relationele psychoanalyse en een nog langer hoofdstuk behandelt de onvermijdelijke Grünbaum-discussie. Ik zou Mills graag enkele woorden van Fink willen toefluisteren: 'Imaginaire relaties, waar u 200 pagina's mee vult, worden beheerst door rivaliteit' (Fink 1995, p. 32). De psychoanalyticus moet nu net het imaginaire doorbreken, de patiënt brengen tot 'zijn' waarheid, met zijn betekenaars en zijn verlangen: dingen die compleet ontbreken in deze *Conundrums*.

Hoe misleidend kan een titel zijn? Ik vond geen ingewikkeld denkspel, maar enkel een legpuzzel met plaatjes: welke tegenstrever hoort bij welk tekstfragment en hoe past Mills dit alles tot één geheel?

'De menselijke soort overleefde in barre tijden dankzij samenwerking, de grondslag van onze vroegste jachtsuccessen, de kracht achter ons ontlukende taalvermogen', schrijft Ian McEwan (1998, p. 22) in een van

zijn romans. Maar blijkbaar raakt dit overlevingsmechanisme in moderne tijden nogal eens op de achtergrond. Waarom kunnen wij niet samen psychoanalyse bedrijven en bespreken in plaats van onproductief te ruziën binnen de eigen rangen? Amos Oz (1994, p. 67) schrijft: 'Het begin van fundamentalisme is *niet* naar zichzelf kijken, maar anderen zeggen wat en hoe ze moeten doen.' Blijkbaar hebben wij, diep in ons, allemaal iets van dat fundamentalisme. Waarom bestaan er anders in het kleine Vlaanderen alleen al minstens vijf min of meer verschillende kleine groepen rond psychoanalyse?

Literatuur

- FINK, B. (1995). *The Lacanian subject — Between language and jouissance*. Princeton/Chichester: Princeton University Press.
MCEWAN, I. (1998). *Ziek van liefde*. Amsterdam: de Harmonie.
OZ, A. (1994). *De ware oorzaak van mijn grootmoeders dood*. Amsterdam: Meulenhoff.

Een essay over 'De man Mozes'

Bespreking van

Pieter J. van den Berg (2012). *Freud, Moses und die monotheistische Religion — Ein Essay*. Berlijn: Frank & Timme. ISBN 978 3 86596 446 5, 105 pp., € 15,95

GERTIE BÖGELS

Pieter van den Berg, bekend van eerdere studies en voordrachten over Freuds werk over Mozes, heeft zijn gedachten geformuleerd in een essay waarvan de inleider, Hajo G. Meijer, lid van de politiek kritische groep Een Ander Joods Geluid, de volgende type-ring geeft: 'Dit kleine boek heeft het in zich. Het is weliswaar klein van formaat maar in de eisen die het aan de lezer stelt is het